

SABER-NE
MÉS

La societat d'avui dia està interconnectada. Les notícies es difonen amb molta facilitat i els contextos significatius per a l'individu tenen un abast molt gran, en alguns casos d'interès social global. Això és a la vegada un avantatge i un inconvenient per a la ciutadania: d'una banda, permet rebre les notícies amb molta rapidesa i al mateix temps formular opinions i fer-les arribar a un públic molt ampli, a través de les xarxes socials. De l'altra, facilita que es difonguin rumors, notícies falses (*fake news*) i interpretacions esbiaixades que sovint cal desmentir.

Es fa imprescindible ajudar els alumnes a afrontar aquest deversall d'informació i saber destriar què cal creure i què no s'ha de col·laborar a difondre. Cal, a més, que l'escola formi ciutadans crítics, que vulguin transformar la societat i, com a consumidors, puguin identificar els interessos que hi ha darrere de la publicitat i dels publireportatges, malgrat l'aparença d'objectivitat.

Les proves PISA 2018, en el [marc de la competència global](#), ja van incorporar la necessitat de formar el jovent en el pensament crític per tal de preparar-lo per a un món inclusiu i sostenible, amb "l'objectiu comú de promoure la comprensió del món per part de l'alumnat i millorar-ne la capacitat d'expressar els punts de vista individuals i participar en la societat".

El pensament crític en el currículum

El [decret 175/2022](#), de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica, estableix els sis vectors de l'educació, les competències clau i específiques de totes les matèries, i els sabers.

Entre els sis vectors que es consideren clau i on cal focalitzar tots els esforços n'hi ha un, el de *Ciutadania democràtica i consciència global*, que ens orienta directament a "la promoció d'una ciutadania democràtica, crítica i compromesa i amb consciència global és clau per compartir mirades, desmuntar prejudicis i afrontar amb garanties els reptes i oportunitats que ofereix el món hiperconnectat i global actual."

Per tant, la concreció d'aquest vector fa que el pensament crític esdevingui un component transversal en totes les matèries.

Al llarg del decret, en tots els àmbits curriculars apareixen esments a la necessitat de fomentar en l'alumnat la capacitat crítica. Us en mostrem alguns:

<p>Ciències Socials: Geografia i Història</p>	<p>Competència específica 1: Cercar i tractar informació que permeti interpretar el present i el passat, aplicant els procediments de la recerca històrica i geogràfica a partir de l'anàlisi crítica de dades procedents de fonts analògiques i digitals, per transformar-ho en coneixement i comunicar-ho a través de diferents formats.</p> <p>Competència específica 2: Indagar i argumentar a partir de problemes socials rellevants, locals i globals, per desenvolupar un pensament crític i respectuós amb les diferències, que contribueixi a la construcció de la identitat individual i col·lectiva i a la consecució d'un present i un futur més just i inclusiu.</p>
<p>Aranès i Literatura a l'Aran Llengua Castellana i Literatura Llengua Catalana i Literatura Llengua Estrangera</p>	<p>Competència específica 4. Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.</p> <p>Competència específica 6. Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.</p>
<p>Biologia i Geologia</p>	<p>Competència específica 2. Identificar, seleccionar, organitzar i avaluar críticament dades i informació, contrastant-ne la fiabilitat per resoldre preguntes relacionades amb la biologia i la geologia i descartar solucions pseudocientífiques.</p> <p>Competència específica 4. Fer servir diverses formes de raonament, com el pensament hipoteticodeductiu i el pensament computacional, per resoldre problemes o donar explicació a fenòmens naturals i processos de la vida quotidiana relacionats amb la biologia i la geologia, mitjançant l'anàlisi crítica de les respostes i solucions i reformulant el procediment, si fos necessari.</p>
<p>Digitalització</p>	<p>Competència específica 4. Fer un ús actiu, responsable i ètic de les tecnologies digitals, valorant les possibles accions que cal fer a la xarxa i identificar-ne les repercussions per exercir una ciutadania digital crítica.</p>
<p>Educació Plàstica, visual i Audiovisual i</p>	<p>Competència específica 2. Analitzar produccions artístiques, pròpies i alienes, argumentant opinions amb respecte i sentit crític, per construir una cultura artística àmplia, gaudir i generar nous coneixements.</p>

Expressió artística de 4t	
Matemàtiques	Competència específica 6. Vincular i contextualitzar les matemàtiques amb altres àrees de coneixement, interrelacionant conceptes i procediments, per resoldre problemes i desenvolupar la capacitat crítica , creativa i innovadora en situacions diverses.

Quant al batxillerat, el [decret 171/2022](#), de 20 de setembre destaca, dins de les competències clau, tres components que es consideren primordials i que estan estretament vinculats a l'enfocament competencial: la gestió i comunicació de la informació, la resolució de problemes a partir de l'aplicació integrada dels aprenentatges i el judici i el pensament crític.

El component de judici i pensament crític “consisteix a analitzar, interpretar i avaluar, amb criteris lògics i des d'una perspectiva ètica, la consistència dels raonaments, la pertinència de les decisions, les conseqüències derivades d'un acte o la resolució d'una problemàtica amb relació als continguts d'una matèria, per tal de prendre decisions i actuar conseqüentment.”¹ Per tant, aquest caràcter competencial i transversal que adquireix el pensament crític s'ha d'abordar des de totes les matèries.

El pensament crític i la relació amb els elements del TILC

Podem definir el pensament crític com el procés cognitiu implicat en l'avaluació i anàlisi d'una afirmació, un raonament o, en general, un text oral i escrit. Implica una actitud socialment activa i requereix dos elements connectats a aspectes emocionals de l'aprenentatge: el dubte i la curiositat.

Cassany (2006) diu que el pensament crític és:

¹ Guia del Batxillerat. <https://projectes.xtec.cat/nou-curriculum/batxillerat/guia-batxillerat/>

Independent	•Es construeix a partir de la individualitat.
Informat	•Requereix coneixements o informació.
Qüestionador	•Arrenca amb preguntes o problemes que interessin al subjecte i que cal resoldre.
Raonat	•Busca argumentacions raonades, amb tesi, arguments, proves, etc.
Social	•Compara, contrasta i comparteix les idees amb altres, encara que inicialment sigui individual.

En el TILC, el pensament crític s'aplica especialment a la recepció d'informació oral i escrita, especialment la lectura crítica i el contrast de fonts, la cerca i validació d'informació a la xarxa i l'expressió argumentada de les opinions pròpies.

Ensenyar a ser crítics

Rosàs i Torralba (2019) diuen que, “en tota tasca de pensament crític, l'objecte d'estudi és filtrat per un doble sedàs: el del *rigor lògic* i el d'un *compromís amb uns mínims ètics*”, que fonamenten “en els drets humans que, tot i la seva contingència, s'entén com el millor marc del qual disposem de moment, i amb un compromís amb la denúncia de tota forma de domini”.

Quan parlem de rigor lògic, ens referim a seguir, de manera personal i autònoma, un procés racional per comprendre i interpretar els fets socials o científics. Aquest procés resulta poc intuïtiu per a l'alumnat i per això cal ensenyar tècniques de lectura crítica, modelar com pensar críticament i proporcionar models i pautes per aprendre a expressar l'opinió pròpia de manera argumentada.

Per fomentar aquest hàbit de prendre decisions raonades i saber-les defensar, és necessari:

- Entrenar l'alumnat en les **destreses de pensament i estratègies** relacionades amb el pensament crític: inferir, fer connexions entre la informació que rep i el model científic o social corresponent, comparar i contrastar informacions divergents, etc.

- Portar a l'aula **qüestions socialment vives i controvertides sociocientífiques**, que no tinguin una solució concloent ni es puguin resoldre amb una resposta única, per examinar-les de manera crítica.
- Ajudar l'alumnat a **analitzar dades i arguments** per poder **diferenciar fets d'opinions**.
- **Formular preguntes, i ajudar l'alumnat a fer-se'n**, que obrin fissures en els models d'interpretació del món que sovint transmeten els materials didàctics.
- Fomentar el **gust per la discussió i el debat organitzat i respectuós**. Caldrà, en aquest sentit, establir normes i entrenar l'alumnat en el debat com a gènere discursiu (amb torns de paraula reglamentats i amb iniciadors de frase per discrepar, per defensar i per donar la raó) i exercitar l'empatia i el respecte per les opinions d'altri.
- Ensenyar a utilitzar de manera crítica, eficaç i responsable la **informació digital i les xarxes socials**, així com a avaluar críticament els **missatges audiovisuals**.
- Entrenar l'alumnat en la **lectura multimodal**, tenint en compte que tots els elements contenen informació i són susceptibles de lectura crítica: un gràfic pot tenir una intencionalitat que cal identificar, una fotografia pot suggerir un judici de valor, etc.
- Identificar i mostrar a l'alumnat els **elements dels materials didàctics susceptibles de lectura crítica**. El llibre de text i, en general, tots els materials dissenyats per a l'aula tenen una aparença d'objectivitat, i per això cal fer veure als alumnes que tot text té ideologia i s'ha de contrastar amb altres fonts d'informació.

Finalment, també és important insistir-hi molt, perquè l'alumnat tingui sempre present que ha d'intentar pensar de manera independent i expressar les idees a la seva manera.

Metodologies que afavoreixen el pensament crític

L'informe PISA 2018 sobre la competència global esmenta "diverses pedagogies centrades en l'alumnat (que) poden ajudar-lo a desenvolupar un pensament crític en qüestions globals, una comunicació respectuosa, habilitats de gestió de conflictes, presa de perspectiva i adaptabilitat", com el treball en grup en projectes cooperatius, els debats estructurats, l'aprenentatge mitjançant el servei o l'enfocament *Story Circle*.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA:

Us convidem a consultar aquests títols de referència per ampliar la informació:

- CASSANY, D. (2006). *Rere les línies. Sobre la lectura contemporània*. Barcelona: Editorial Empúries.
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2022). [El nou currículum. Una oportunitat per aprendre amb sentit](#). [Consulta: 10/5/2023].
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2018). [Marc de la competència global PISA 2018. Preparant el nostre jovent per a un món inclusiu i sostenible](#). Publicacions del Consell Superior d'Avaluació. [Consulta: 9/5/2021].
- DOMÈNECH-CASAL, J. "[Comprender, Decidir y Actuar: una propuesta-marco de Competencia Científica para la Ciudadanía](#)". A: *Revista Eureka sobre Enseñanza y Divulgación de las Ciencias*. Universidad de Cádiz. [Consulta: 9/5/2021].
- FARRÓ, L.; LOPE, S.; MARBÀ, A.; OLIVERAS, B. [Les Controvèrsies Sòcio-Científiques com a contextos d'aprenentatge i comunicació a l'aula. Anàlisi crítica de la informació i habilitats comunicatives](#). [Consulta: 9/5/2021].
- FUNDACIÓ JAUME BOFILL. [Som crítics](#). [Consulta: 9/5/2021].
- MCCARTER, S.; JAKES, P. (2009). *Uncovering EAP. How to Teach Academic Writing and Reading*. Oxford: McMillan Education.
- ROSÀS, M.; TORRALBA, F. (2019). [Som crítics? Fonaments per a una educació compromesa](#). Barcelona: Fundació Jaume Bofill. [Consulta: 9/5/2021].